

Kuntaliiton huomioita kuntien lausuntojen valmisteluun vesihuoltolain hallituksen esitysluonnoksen ehdotetun 4 c §:n uudesta muotoilusta

Maa- ja metsätalousministeriö julkaisi 9.1.2025 uuden ehdotuksen vesihuoltolakiluonnoksen 4 c pykälästä, joka **koskee vesihuoltolaitoksen säilyttämistä kunnan omistuksessa**. Ministeriö pyytää lausuntoja lausuntopalvelu.fi-palvelun kautta 6.2.2025 mennessä. On erittäin tärkeää, että mahdollisimman monet kunnat lausuvat ehdotuksesta omasta näkökulmastaan. Ehdotettu säännös rajoittaa merkittävällä tavalla kunnan päätösvaltaa omistamansa vesihuoltolaitoksen ja vesihuolto-omaisuuden hallinnassa. Lausuntoja laatiessa olisi tarpeen arvioida säännösluonnosta ja muodostaa näkemys muun muassa seuraavien asiakokonaisuuksien osalta:

1) Ehdotettu sääntely on ongelmallinen kunnan itsehallinnollisen aseman kannalta

Kuntaliitto pitää tärkeänä kunnan vahvaa roolia vesihuollon järjestäjänä. Pidämme kuitenkin tarpeettomana säätämistä luonnoksessa ehdotetulla tavalla kunnan uudesta velvoitteesta säilyttää täysin omistuksessaan lain voimaan tullessa omistamansa vesihuoltolaitos. Kuntaliitto on pitänyt mahdollisena lainvalmistelutyöryhmän 1.7.2025 julkaistun ja lausuntokierroksella olleen mietinnön mukaista säätämistä kunnan määräysvallan säilyttämisestä lain voimaan tullessa omistamassaan vesihuoltolaitoksessa. Täyden omistusveloitteen säätäminen sitä vastoin rajoittaisi kunnan mahdollisuuksia päättää itsenäisesti taloudestaan ja hallinnostaan poikkeuksellisella tavalla. Se avaisi kokonaan uudentyyppisen lainsäädännöllisen keinon puuttua kunnan itsehallinnolliseen asemaan muissa yhteyksissä vastaisuudessakin.

2) Valtiolle velvoite tukea vesihuoltoa tietyissä tilanteissa

Mikäli kuitenkin päädyttäisiin hallituksen esitykseen, joka sisältää ehdotetun veloitteen säilyttää täydellinen kunnan omistus vesihuoltolaitoksessa, Kuntaliitto pitää välttämättömänä, että tässä yhteydessä tunnustetaan valtion kustannusvastuun syntymisen mahdollisuus sellaisissa erityistapauksissa, joissa vesihuoltolaitos ei kykene selviytymään sille säädetyistä velvoitteista ja kunta joutuisi huolehtimaan niistä. Yhdessä muun muassa sote-kiinteistöhaasteiden, ehdotettujen hankintalain in-house -sääntelyn muutosten ja muiden kunnan talouden hallintaa haastavien mahdollisten toimintaympäristön muutosten ohella täydellinen vesihuoltolaitoksen omistusvelvoite vähentää kunnan keinoja talouden hallinnassa edelleen.

Ehdotetun sääntelyn kuntavaikutusten tarkastelu on osin ristiriitainen. Yhtäältä todetaan, että vesihuollon merkitys kuntataloudessa on varsin vähäinen, mutta toisaalta, että täyden omistuksen säilyttäminen on tärkeää, koska lainsäädäntö suo

mahdollisuuden kohtuulliseen tuottoon vesihuoltolaitostoiminnasta, eikä sen vuoksi omistuksesta kannata luopua. Vaikutukset ja vesihuollon merkitys kuntataloudessa vaihtelevat kunnittain. Myös Prof. Tuomas Ojanen on tuonut antamassaan asiantuntijalausunnossa esille kuntakohtaisen taloudellisten vaikutusten tarkastelun tarpeen. Edelleen hänen mukaansa täysi vesihuolto-omaisuuden säilyttämisvelvollisuus ”*merkitsisi myös kunnalle sellaista uutta lakisäätöä tehtävää, jota voimassa olevaan vesihuoltolakiin tai muuhun lakiin ei sisälly lopputuloksella, että rahoitusperiaate tulisi sovellettavaksi*”. On huomattava, että erityisesti vähenevän väestön alueilla voi toisaalta vesihuoltomaksujen korotustarve kustannukset kattavien maksujen myötä muodostua niin huomattavaksi, että sitä ei voida pitää yhdenvertaisuussyistä kohtuullisena.

Prof. Mäenpää on niin ikään asiantuntijalausunnossaan ottanut kantaa lain uudessa 9 b §:ssä kunnalle säädettäväksi ehdotetun vesihuollon turvaamisvelvoitteen vaikutuksiin toteamalla, että ”*sen toteuttamisedellytyksiä ja -resursseja on paikallaan erikseen arvioida rahoitusperiaatteen kannalta*”.

Kuntaliitto katsoo, että valtiolle tulisi vesihuoltolaissa säätää velvoite tukea vesihuoltoa edellä kuvatuissa erityistapauksissa, mikäli sekä täysi omistusvelvoite, että vesihuollon uusi turvaamisvelvoite säädettäisiin kunnalle. Tarvittavat tätä koskevat tarkennukset tuen myöntämisen edellytyksiin tulisi säätää vesihuollon tukemisesta annetussa laissa (686/2004).

3) Leasing-omaisuuden käyttömahdollisuus turvattava

Ehdotettu sääntely on edelleen vajavainen sen suhteen, mikä katsottaisiin myyntirajoituksen piiriin kuuluvaksi vesihuolto-omaisuudeksi. Aiemmalla lausuntokierroksella kiinnitimme huomiota määrittelyn selkeyteen sovellettaessa vesihuoltolakia käytännössä. Vesihuolto-omaisuuden kuvausta on täsmennettävä vähintäänkin 3 §:n 12 kohdan perusteluissa mainitsemalla esimerkkejä siitä, mitä vesihuoltopalvelujen tuotannossa tarvittavia omaisuuseriä rajoitus ei koskisi.

Vesihuoltolaitoksilla on varsin yleisesti käytössä mm. leasing-sopimuksilla hankittua käyttöomaisuutta, osin keskeisissäkin vesihuoltolaitosten prosesseissa. Sääntelyllä ei tulisi estää uusien vastaavien sopimusten solmimista. Ehdotetussa 4 c §:ssä tai sen perusteluissa ei mainita lainkaan näitä sopimuksia, vaan todetaan päin vastoin, että ”*laitos saa ottaa käyttöön vain omistuksessaan olevaa uutta vesihuolto-omaisuutta*” (3 mom.). 3 momentin perusteluissa todetaan, että ”*kunnan omistuksessa tai määräysvallassa oleva vesihuoltolaitos tai tukkuvesihuoltolaitos ei siis saisi jatkossa ottaa käyttöön sellaista uutta vesihuolto-omaisuutta, joka ei ole laitoksen omistuksessa*”. Ehdoton rajausta heikentää tarpeettomasti vesihuoltolaitoksen mahdollisuuksia kustannustehokkaaseen käyttöomaisuuden hallintaan ja teknisesti edistyksellisten innovaatioiden käyttöönottoon.

Muutoinkin ehdotuksessa tulisi tarkentaa omistamisen käsitettä esimerkiksi suhteessa erilaisten rahoitusvaihtoehtojen käyttöön omaisuuden hankinnassa.

4) Etuosto-oikeus tulee mahdollistaa myös kunnan omistamalle vesihuoltolaitokselle

Hallituksen 1.7.2024 julkaistun esitysluonnoksen 4 d §:ssä säädettäisiin kunnan etuosto-oikeudesta yksityisen vesihuoltolaitoksen kaupassa. Kuntaliitto lausui esitysluonnoksen lausuntokierroksella asiasta, että ”muun muassa tarpeettomien veroseuraamusten ja muiden kustannusten välttämiseksi kuntakonsernissa on tarpeellista, että vastaava etuosto-oikeus kuin kunnalle on ehdotettu säädettäväksi, säädettäisiin myös sellaiselle kuntayhtymälle ja kunnan määräysvallassa olevalla osakeyhtiölle, joka harjoittaa vesihuoltolaitostoimintaa kaupan kohteena olevan vesihuoltolaitoksen sijaintikunnan alueella”. Erityisesti mikäli nyt säädettäisiin kunnan täydellisestä vesihuoltolaitoksen omistusvelvoitteesta, etuosto-oikeuden laajentamiselle myös edellä kuvatuille oikeushenkilöille ei liene estettä.

Muuta huomioitavaa lausunnolla olevasta luonnoksesta

Pykälätekstissä on eräitä täsmennystarpeita:

- Epäselvää on, viittaako 1 momentin laitos-sana nimenomaisesti vesihuoltolaitokseen vai mihin tahansa kunnan omistamaan laitokseen
- 2 mom.: kunnan määräysvallassa olevan vesihuoltolaitoksen myyntimahdollisuus toiselle kunnan määräysvallassa olevalle vesihuoltolaitokselle ja yksityisen (vähemmistö)omistuksen kohtelu tällaisessa tilanteessa
- Epäselvää on, miksi 3 mom. säännöstä sovellettaisiin vain 2 mom. määriteltyihin laitoksiin eikä 1 mom. määriteltyihin laitoksiin
- Selvyyden vuoksi 4 mom. olisi syytä kirjata ”...vain kunnan tai kuntien yhteisessä omistuksessa olevia...”
- Pitkäaikaisten vuokrasopimusten (leasing) käyttö poikkeuksena/vaihtoehtona tulisi sallia tässä pykälässä erillisellä kirjauksella
- Käytöstä poistetun vesihuolto-omaisuuden myynnin sallimisesta on todettu vain perusteluissa, mutta asia tulisi harkita lisättävän pykälätasolle

Perustelujen osalta on tarpeen huomioida esimerkiksi:

- Täsmennystarve kunnan ollessa osuudenomistajana osuuskunnassa: voiko se luovuttaa osuutensa osuuskuntien yhdistyessä toiselle osuuskunnalle?
- Kunnan omistaman vesihuoltolaitoksen toimiessa toisen kunnan laitoksen operaattorina vesihuolto-omaisuuden myynnille tälle laitokselle ei tulisi olla estettä; tekstiä on tältä osin täsmennettävä (s. 3).
- Käytöstä poistetun vesihuolto-omaisuuden myynnin sallimisesta tulisi kenties lisätä maininta pykälätekstiin.
- S. 4 viimeiseen kappaleeseen tulee lisätä maininta osuuskunnasta sallittuna yksityisomisteisena vesihuoltolaitoksena
- S. 10 viimeisessä kappaleessa on virheellinen toteamus. Kunnalle vesihuoltolaissa säädetty järjestämisvastuu on aina järjestämisvastuu, jota ei voida siirtää edes myymällä laitos yksityisille. Tässä kontekstissa puhutaan palvelujen

tuottamisesta. Virke tulee sanoittaa toisin. Kun kunta järjestää palvelun itse, toteuttaa se tällöin järjestämisvastuutaan samalla, mutta vesihuoltolain 6 §:n 2 momentissa sille on annettu mahdollisuus huolehtia järjestämisvastuustaan myös toisin eli siten, että joku muu, esim. vesiosuuskunta toteuttaa palvelut alueella.

- Lisäksi perustelutekstissä ja kuntavaikutusten arviointitekstissä on useita teknisluonteisia virheitä.